

Alojz Rebula

Moj odnos do antike

Moja ljubezen do antike se je začela z mojo ljubeznijo do grščine, seveda po zaslugi človeka, ki me je je učil. V Malem semenišču v Gorici me je – žal samo eno leto v četrti gimnaziji – učil profesor Jožko Bratuž, takrat raznarodovalno preimenovan v Bertossi, brat slovenskega narodnega mučenca, glasbenika Lojzeta, umorjenega s fašističnim napojem po cerkvenem obredu v Podgori.

Pouk Jožka Bratuža ni presegal slovnične ravni, konkretno morfologije, s posebno pozornostjo na akcentuacijo. A ta neoženjeni svetniški laik je to svoje delo opravljal, kot sem nakazal že marsikje v svojem literarnem spominjanju, z neizmernim pedagoškim erosom. Tako na primer, da je menjavo paroksitonov in proparoksitonov v drugi deklinaciji dokazoval s telovadanjem nog ob katedru. V Malem semenišču v Vidmu, kamor se je semeniška gimnazija zaradi po vojaštvu zasedene stavbe preselila, je moja ljubezen do grščine razmahnil v ljubezen do antike profesor Giovanni Zanier, duhovnik, učenec znanih italijanskih klasičnih filologov na univerzi v Padovi (spominjam se, da je imenoval grecista Valgimiglia in latinista Marchesija, tega znanega tudi kot komunista in člana CK KPI).

Giovanni Zanier ni bil toliko filolog kot esteta, prefinjen esteta romanskega tipa, odprta tudi drugim literaturam, od francoske (v zavodu je učil tudi francoščino, ki jo je bil študiral v Grenoblu) do ruske. Ob tem profesorju si zaznal, kaj je čar lirike, kaj je vzvišenost čustva, kaj je na primer Horacijeva poezija v svoji »mrzloti za večnost«, kakor je rekel. Nekoč, pred neko zavodsko proslavo, mi je naročil pesem v latinščini, ne spominjam se, ali v distihih ali v sapfični strofi. Nekoč na koncu leta mi je poklonil izdajo Vergilijevih *Bukolik*. Pozneje je postal ravnatelj neke državne gimnazije. Ko sem nekoč v Vidmu predaval o slovenski literaturi, me je počastil s svojo prisotnostjo med poslušalci. V pokoju je izdal knjigo o krajevni zgodovini.

Po končani gimnaziji se mi je zamejcu, zapisanemu raznaroditvi, kot jutranje sonce prikazala edina možna univerza, ki me je zanimala, ljubljanska, česar tudi na zapisujem prvič. Kaj bom na slovenski univerzi študiral, glede

tega ni bilo v meni niti slutnje oklevanja: v poštrev je prihajala edinole najuni-verzalnejša humanistična znanost, klasična filologija.

Da ta stolica na ljubljanski univerzi obstaja, sem bil izvedel že kako leto prej z vprašanjem, zastavljenim med Pismi bralcev tržaškega dnevnika *Il Piccolo*.

Niti konca pameti mi ni oplazilo vprašanje, koliko je bila tista študijska izbira v nastajajoči socialistični dobi smotrna. Pač pa se je tega vprašanja moral zavedati profesor Milan Grošelj, ki mi je vpis na klasično filologijo odsve-toval, češ da z njo ne bom dobil službe. Neupoštevanje njegovega sicer dobro-namernega nasveta je ena prereditih stvari, na katere sem v svojem življenju ponosen.

Med pričakovanjem predavanj sem v svoji sobici v Meksiki prevedel v verzih Evripidove *Bakhe*. V njegovem delu me je njihova vsebina najbolj pri-tegnila. Privoščil sem si drznost, da sem obiskal profesorja Sovreta in mu to povedal. Zelo verjetno sem velikega prevajalca našel sredi dela, zakaj srečanje je bilo suho, ni se zanimal zame, rekel je, da se utegnemo s prevodom pomu-diti na seminarju. Na prevod sem potem pozabil in ga tudi – verjetno vredne-ga izgube – izgubil.

Z umirjenim, resnobnim, strogim profesorjem Grošljem sem šele spo-znal, kaj je klasična filologija.

»Die klassische Philologie hat auf ihren Banner die Akribie geschrieben«, se spomnim njegovega citiranja njegovega profesorja Lunjaka, učenca, kakor je profesor občudujoče pripomnil, znamenitega nemškega filologa Ritschla, specialista za Plavta.

Pri profesorju Grošlju sem se zavedel znanstvenosti – v njem si čutil kult do znanstvenega – in mednarodnosti klasične filologije: dve spoznanji, ki mi ju srednješolski študij v Italiji ni dal.

Prvo delo, ki mi ga je dal v obdelavo, je bila že orumenela knjiga nekega nemškega strokovnjaka za homersko vprašanje, katerega imena se ne spomi-njam. Začetnika me je delo bolj potrló kot pritegnilo. Tudi za diplomsko delo – *Propertijev pesniški jezik* – bi bil lahko dobil kaj primernejšega kot z mito-logijo obremenjenega elegika. Toda profesor Grošelj je bil v osnovi filolog, z izrednim talentom za pojav besede in posebej sintakse.

Vtis sem imel, da sem se pri njem za svoje uhajanje v literaturo rehabiliti-ral s kolokvijem iz historične gramatike latinščine.

Proti koncu študija sem v italijanskem listu prebral razpis nagradnega natečaja za latinsko prozo. Morda je šlo za nekakšen *Certamen Capitoli-num*, ne spominjam se. Tema: *Prispevek Rima svetovni civilizaciji*. Napi-sal sem sestavek in profesorja Grošlja vprašal, ne da bi mu črnil, za kaj gre, če mi dovoli, da ga pretipkam na pisalni stroj iz kabineta. Privolil je s pripombo: »Samo da ne kaj protidržavnega.« Stvar sem poslal v Rim, ne da bi se potem sploh kaj zanimal za izid natečaja. Bilo je dejanje mlado-stne naivnosti, saj si ni bilo misliti, da bi v tistih dneh, politično razžarje-

nih prav v zvezi z usodo Trsta, mogel tržaški Slovenec računati na karkoli iz Rima.

Ko je bilo treba pozneje nostrificirati ljubljansko diplomo, sem mislil napraviti to na rimski univerzi iz svoje stroke. Oglasil sem se pri latinistu profesorju Paratoreju. Že omemba, da sem Slovenec iz Trsta, mu je zasenčila desničarsko dušo. Tako sem raje šel delat tezo iz Danteja, mojega najbolj občudovanega poeta, pri drugače dostopnem profesorju Maverju. Ta jo je potem objavil v *Ricerche slavistiche*.

Pred koncem študija na namig profesorja Grošlja, ali bi hotel ostati na univerzi, nisem rekel ne, čeprav v meni ni bilo nikakršne akademske ambicije, pa tudi ne velike znanstvene razpoložljivosti: že sem se predajal močnejšemu čaru, kreativni literaturi. Čez čas pa mi je kratko rekel: »Za vas bo bolje, da greste v Trst.« Politični ne od zgoraj me ni niti malo prizadel. Sicer pa mi politika ni bila zaupala niti ob vpisu na klasično filologijo. V seminarju se je znašla kolegica, bivša partizanka, poslana na klasično filologijo z nalogo, da kontrolira nevarnega zamejca zahodnih idej, pa se je po uri latinske inštrukcije z mano prepisala na Univerzo v Zagreb, ker vsiljene vloge ni mogla prenesti. Tega meni ni povedala, povedala pa je pred smrtjo kolegici, moji znanki, in sem stvar v svojem – že objavljenem dnevniku – tudi zabeležil.

K študiju filologije sem imel pridružen – pod B – tudi študij arheologije. Bila mi je seveda manj privlačna, čeprav zelo zanimiva. Ko sem se v nekem poletju udeleževal izkopavanja staroslovanskega grobišča na ptujskem gradu pod vodstvom profesorja Korošca, sem istočasno pripravljaj za profesorja Klemenca referat o ptujskih mitrejih.

Na slovensko srednjo šolo v Trstu sem šel rad. Slovenstvo v mestu je vstajalo od mrtvih in tudi slovenska kultura se je oživljala. Klasična filologija je bila sicer stroka moje ljubezni, a mi ni mogla biti usojena kot življenjska zaposlitev: za kaj takega je bilo v meni premalo znanstvene dispozicije. A kar je bilo zame pomembnejše – čedalje bolj me je privlačevala literatura, po kateri sem se oziral že kot študent filologije. Naj omenim na primer izposojanje Claudela v Francoskem inštitutu in branje ruskih klasikov. Poleg literature pa me je mikal tudi svet misli (Croce, Nietzsche, Camus, pozneje Maritain).

Seveda sem bil odrezan od drage klasične filologije. Lahko sem ji sledil le od daleč. Nisem pa odklonil nekaterih prevodov, za katere sem bil naprošen (iz Plavta in Ajshila in Svetega pisma). Vendar se je moj stik z antiko osvežil, ko sem z nižje gimnazije prešel na klasični oddelek liceja Prešeren. Italijanski šolski program za klasični licej je obsegal dovolj široko področje, iz katerega je bilo mogoče izbirati ali avtorje (v grški liriki, dramatik in filozofiji) ali odlomke iz njih (iz nekaterih obveznih kakor Homerja, Herodota, Platona, Cicerona, Tacita). Za maturante sem uvedel po en referat, ki naj bi ga pripravili in z njim nastopili, in sicer ali iz teme, ki so jo sami predlagali, ali iz druge, ki sem jo predložil sam. Teme so najraje obravnavale odmeve antične literature v modernih literaturah.

Odkar je začelo izhajati glasilo slovenskih klasičnih filologov *Keria*, sem posamezne številke predstavljal v kulturni rubriki slovenskega tržaškega radia.

Glede antike v mojem literarnem delu se je s prijateljsko naklonjenostjo razgovoril *princeps philologorum Slovenicorum* Kajetan Gantar v zborniku ob moji osemdesetletnici.

Sam bi rekel, da me je antika privlačila v celoti svoje pojavnosti, materialne, družbene in duhovne. Moja posebna pozornost je veljala na eni strani momentu sublimnega v antični literaturi, na drugi pa momentu vrhunsko miselnega, manj retoričnega. Če bi ta zanimanja hotel strniti v en sam izraz, bi morda rekel, da me je prvenstveno zanimalo »večno« v antiki, njena uzrtost v dve takšni temeljni vrednoti, kakršni sta resnica in lepota.